

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI SÜRECİNDE RUSYA ORDUSU

Murat NALÇACI*

Özet

Rusya Devleti, 1853-1856 Kırım Savaşı'ndan mağlubiyetle ayrıldıktan sonra ordusunun geri kalmışlığını ve Avrupalı ordularla başa çıkamayacağını anlamıştır. Savaşın ardından yeni Çar II. Aleksandr, pek çok alanda olduğu gibi askerî alanda da reformlar yapılmasına ön ayak olmuştur. Rus ordusu bünyesinde yapılan yeniliklerin 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı öncesi yoğunluk kazandığı dikkati çekmektedir. Savaşı Rusya kazansa da yapılan reformların hâlâ Rus ordusunu istenilen seviye getirmediği görülmüştür. Bu makalede, XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin en büyük rakibi durumuna gelen Rus ordusunda Kırım Savaşı'ndan sonra gerçekleşen reform hareketleri ve 1877-1878 savaşı sürecinde Rus ordusunun durumu değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Rusya Ordusu, Rusya Ordusu Reformları, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı.

Giriş

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıla üstesinden gelinmesi çok zor iç ve dış meselelerle karşı karşıya bir durumda girdi. Aynı süreçte kuzeyde gittikçe güçlenen Rusya ise Osmanlı aleyhine yeni hedefler belirlemiş ve önemli ilerlemeler kaydetmişti. Yüzyıl boyunca birbiri ardına gelen 1806-1812, 1828-1829, 1853-1856 ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları 1853-1856 Kırım Harbi dışında Osmanlı aleyhine sonuçlanırken, Rusya, bölgesinde yeni bir güç merkezi olarak temayüz etmişti. Hiç şüphesiz Rusya'nın bu ilerleyişinde,

---

* Araş. Gör, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü; nalcacimurat@gmail.com.

Avrupa, Kafkaslar, Orta Asya ve Uzak Doğu'da önemli başarılar kazanan Rus ordusunun payı önemli bir yer tutmuştur.

Rus ordusu, Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi, kuruluşundan itibaren zaman içerisinde aşamalı olarak gelişme kaydetmiştir. Moskova Knezliği'nden İmparatorluğa geçişte, devletin büyümesine paralel askerî yapısı da değişmiştir. Rusya Devleti, zaman içerisinde bünyesine kattığı on beşten fazla farklı millet ve toplulukla bir imparatorluk haline gelmiştir. Devleti oluşturan unsurlardaki çeşitliliğin ordu yapısına da yansımaları görmektediriz. Nitekim Rus ordu birlikleri Avrupa, Kafkasya, Asya, Türkistan ve Sibirya bölgelerinden gelen askerlerden oluşturulmuştur. Rus askerî uzmanların bu kadar farklı unsurları bir araya getirip nizam ve intizam içerisinde bir ordu sistemi kurmaları, uzun ve meşakkatli bir uğraşı sonunda gerçekleşmiştir¹.

Osmanlı Devleti'nin, Rus ordusunun geldiği aşamayı 93 Harbi sonrası daha da iyi anladığı ve bu ülkeye yönelik yeni savaş politikaları geliştirmeye başladığı anlaşılmaktadır. Buna mukabil Avrupa'da 1853-1856 Kırım Harbi'nden itibaren, Rusların yakından takip edildiği dikkati çekmektedir. Rusya, Kırım Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğradıktan sonra tahta geçen II. Aleksandr devrinde yeni bir reform sürecine girmiştir. Sosyal ve ekonomik pek çok alanda gerçekleştirilen reformların bir kısmını da askerlik sahasında yapılan yenileşme hareketleri oluşturmaktaydı. Bu reform sürecinde Rus ordusu tarafından elde edilen kazanımların ilk tatbikatı ise 93 Harbi'nde Osmanlı ordusuna karşı yapılacaktır. Kırım Harbi akabinde başlatılan reform programı 1881 tarihine kadar uygulanmış ve Rus ordusunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir².

---

¹ "The Russian Army", *Armies Of Today*, New York t.y., s. 226 (İsimsiz olarak basılan bu eserde dönemin önde gelen orduları incelenmiştir. 9 başlık altında bulunan makalelerden sadece Rusya ordusu ile ilgili makalenin yazarı için "*Bir Rus General*" ibaresi kullanılmıştır. Kitapta yazım tarihi de bulunmamasına rağmen "California Üniversitesi Kütüphanesi"ne 1892 yılında hediye edildiği" yazmaktadır. Kitap içerisinde 1891 yılına kadar bilgiler mevcuttur).

² Kezban Acar, *Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimine Kadar Rusya Tarihi*, Ankara 2004, s. 201.

I. 1853-1856 Kırım Savaşı Sürecinde Rus Ordusu

Ruslar, Kırım Harbi'nde, Savaş Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Birimine dayanarak verilen rakamlara göre, 450.015 asker kaybederek mağlup olmuştu³. Savaşta alınan yenilgi ve ardından imzalanan antlaşma, Rusya'nın hantal bürokrasisini, iyi donatılmamış ve eğitilmemiş ordusunu, savaşı destekleyemeyen ekonomik ve sosyal yapısını ve Avrupa devletlerinin ne kadar gerisinde kaldığını göstermişti⁴.

Savaş sırasında ordunun bünyesinde pek çok unsurun teknik açıdan yetersiz olduğu anlaşıldı. Savaşta askerin yalnızca %4,5'i modern manada arkadan dolmuş tüfek kullanırken, geri kalan kısım hâlâ menzili 180 metreyi biraz aşan namludan dolan tüfekler kullanmaktaydı⁵. Bazı Rus Generaller, Prusya yapımı daha hızlı doldurulabilen tüfekleri kullanışsız bulmuşlardı. Bu Generaller; "...eğer piyade, tüfeğini hızlı doldurursa gereksiz mermi israfı yapabilir ve muharebe anında kurşunsuz kalabilir..." düşüncesindeydiler⁶. Rus topçusu ağızdan dolan bronz toplar kullanırken, Avrupa ordularının silah gücünün oldukça gerisinde kalmaktaydı. Süvari birlikleri ise çok az eğitim yapıyordu. Atlar, hep tören yürüyüşü için eğitilmiş olduklarından savaş nizamına ayak uyduramamaktaydılar⁷.

Kırım Harbi'nde Rusların özellikle istihkâm ve askerî mühendislikte geri kalmışlığı ortaya çıktı. Ulaşım da buna bağlı bir sorun olarak ortada durmaktaydı. Yetersiz yollar ve hiç önemsenmemiş demiryolu eksikliği nedeniyle cepheye ne insan ne de cephane sevki düzenli yapılamamaktaydı. Rus ordusu asker kalitesi açısından da kötü durumdaydı. Askerlik kanunları sebebiyle, toprak sahipleri köylüleri arasından en işe yaramayan, çalışmasından verim alamadıklarını askerliğe gönderiyordu. Askerin savaş eğitimi oldukça

³ John Shelton Curtis, *Russia's Crimean War*, Durham 1979, s. 470.

⁴ Acar, a.g.e., s. 202.

⁵ Bu oran savaşın bittiği 1856 yılında %13.5'e çıkmıştır: William C. Fuller, *Strategy And Power In Russia 1600-1914*, New York 1992, s. 274.

⁶ John Shelton Curtis, "The Army of Nicholas I. Its Role and Character", *The American Historical Review*, vol. 63 (1958), s. 887.

⁷ Savaş sırasında *St. Petersburg*'dan *Moskova*'ya intikali emredilen bazı süvari birlikleri normalde on günde gidilebilecek yolu 4 haftada ancak tamamlayabilmişlerdi: Curtis, a.g.m., s. 885.

eksik durumda iken savaşın ardından bu insan kalitesiyle, yeni ve modern teknolojilerin kullanılmayacağı anlaşılmıştır.

Askeriyenin idarî yapısı gereği, savaş planında yapılacak her yenilik için bizzat Çar'ın onayı gerekiyordu. Kırım'da bulunan birlikler St. Petersburg'la uzun süren yazışmalar olmadan yerel kaynaklardan, yiyecek ve ilaç dahi tedarik edememişti⁸. Savaş sırasında yetersiz donanım, erzak, ısınma ve hastane koşulları gün yüzüne çıkmıştı. Özellikle hastaneler askerî idare için bir gelir kapısı durumunda gibi düşünüldüğü için çamaşır yıkama servisleri ve ilaç tedarikçilerinden komisyon alınmaktaydı. Pek tabii ki bu da verilen hizmet kalitesine yansıyor. Bu gibi nedenlerle savaş boyunca pek çok salgın hastalık asker içinde can kaybına yol açmıştır⁹.

Rus askerî yetkililer Kırım Savaşı sırasında görülen bütün bu aksaklıkları giderebilmek için bir reform sürecinin başlatılması gerektiğini fark etmişlerdir. Ülke içerisinde yaptığı pek çok reformla “Kurtarıcı Çar” (Tsar Osvoboditel)¹⁰ olarak anılan II. Aleksandr, muharebe sonrası askerî alanda da girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Çar, ilk olarak savaş bakanını değiştirmiş ve Nikolay Onufrievich Sukhozanet¹¹'i Savaş Bakanı olarak görevlendirmiştir. Rusya Devleti'nde askerlik sahasında yaşanacak ıslahatlar, bu şekilde 17 Nisan 1856-16 Mayıs 1861 arasında görevde kalan Sukhozanet ile başlayarak ardından gelen Kont Aleseyevich Miliutin¹²'in Savaş Bakanlığı süresince de devam

---

⁸ Fuller, *a.g.e.*, s. 273.

⁹ Curtis, *a.g.m.*, s. 888.

¹⁰ Akdes Nîmet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Ankara 1993, s. 340.

¹¹ Nikolay Onufrievich Sukhozanet, 1811'de orduya katıldı. Napolyon savaşlarında (1813-1814) topçu teğmeni olarak bulundu ve pek çok nişan aldı. 1824'te tümgeneral oldu. 1825'te Çar I. Nikolay'a karşı yürütülen Aralık (*Decembirist*) ayaklanmasını bastırdı. Sukhozanet, 1836-49 arası Rus ordusunda 4. Topçu Fırkası'nı komuta etti. Kırım Savaşı'na da iştirak etmesinin ardından 17 Nisan 1856'da II. Aleksandr tarafından Savaş Bakanlığına atandı. Rusya orduları bütçesi ve asker sayılarında indirimlere gitti. Reform çalışmalarında da bulunduysa da muvaffak olamadı. Sukhozanet, 6 Ekim 1861'de bakanlık görevinden ayrıldı. 22 Temmuz 1871'de vefaatt etti. “Sukhozanet, Nikolai Onufrievich”, *The Modern Encyclopedia of Russian and Soviet History (MERSH)*, XXXVIII (1986), 36.

¹² Dmitry Aleksseyevich Miliutin, 25 Haziran 1816'da Moskova'da dünyaya geldi. *Nikolay Askerî Akademisi*'ni 1836'da bitiren Miliutin, 1838-45 arası *Kafkas Ordusunda* görev yaptı. Daha sonra Moskova'ya *Askerî Akademi*'ye öğretim üyesi olarak geri döndü. Öğretim üyeliği sırasında askerî istatistik, 1799 İtalyan seferleri ve Kırım mağlubiyetinin nedenleri üzerine araştırmalar yaptı, kitaplar yazdı. Kafkasya'da *Şeyh Şamil*'in ele geçirilmesi ve bu

etmiştir. Sukhozanet, bakanlığında özellikle asker sayısında azaltmaya gitmiş, daha az ama daha verimli bir ordu oluşturmaya çalışmıştı. Ruslar açısından son derece stratejik bir konumda olan Kafkas Ordusu komutanı iken Savaş Bakanlığına getirilen Miliutin ise 16 Mayıs 1861-21 Mayıs 1881 tarihleri arasında görev yapmıştır. Vazifesi sırasında çok önemli ıslahatlara imza atan Miliutin, Rus ordusunu modern Avrupa orduları sınıfına çıkarmayı amaçlamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda adeta bir sınavdan geçen bu reform süreci boyunca; askere alınma, askerlik süresi ve askerî eğitim, ordunun düzeni, teşkilatı, ordu envanterinde kullanılan silah ve mühimmat, hücum ve savunma teknik ve taktikleri, askerî mühendislik ile istihkâm hizmetleri, orduyu oluşturan fırka-alay-tabur gibi birimlerin teşkilat yapıları konularında Rus ordusunu derinden etkileyen değişikliklere gidilmiştir¹³.

II. Rus Ordusunda Kırım Harbi Sonrası Reformlar

A. 1856-1861 Dönemi: Savaş Bakanı Nikolay Sukhozanet'in İcraatları (17 Nisan 1856 - 16 Mayıs 1861)

Kırım Savaşı sırasında tahta geçen Rus Çarı II. Aleksandr, ordudaki reformları gerçekleştirmek üzere 17 Nisan 1856'da Nikolay Sukhozanet'i Savaş Bakanı olarak atadı. Sukhozanet, 16 Mayıs 1861'e kadar bu görevde kaldı. Sukhozanet döneminde ilk etapta asker sayısının kısılmasına gidilmek istenmiş; fakat 1859 *Fransa, Piyemonte-Avusturya* savaşı bu duruma engel olmuştur¹⁴.

---

bölgedeki savaşların sonlandırılmasında önemli rol aldı. 1861'de II. Aleksandr tarafından Savaş Bakanı olarak atandı. Görevde kaldığı 1881 yılına kadar Rusya ordusu içerisinde pek çok reforma imza attı. Zorunlu askerliği getirdi. Askerî personele verilecek eğitimi düzenledi. Aldığı görevlerde başarılı olmasına rağmen devlet kademelerinde pek çok düşman da edinmiştir. Dışişleri Bakanı A. M. Garchakov, bunlardan biriydi. Baskılara dayanamayan Miliutin, Mayıs 1881'de görevinden ayrıldı. 1898'de Rusya İmparatorluğu'nun son Mareşali unvanını aldı. James A. Malloy, "Miliutin, Dmitry Aleksseyevich", *MERSHY*, L (1986), 89-95.

¹³ Kırım Savaşı sonrası Rus ordusunda yapılan ıslahatlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Nalçacı, *Resûlzâde Hüseyin Hüsnü Beyin Rusya Ordusu Hakkında Ma'lûmât-ı Muhtasara Adlı Eserinin Transkripsiyon ve Tahlili*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 1 vd.

¹⁴ Alexander Kornilov, *Modern Russian History*, çev. Alexander S. Kaun, New York 1917, II, 157.

Orduyu oluşturan piyade, süvari, topçu ve istihkâm birlikleri üzerinde 1856 ve 1857 yıllarında yayımlanan talimatnamelerle değişikliğe gidilmiştir¹⁵.

Yukarıda ifade edildiği üzere, Kırım Savaşı'nda özellikle ulaşım, Rus ordusunun en önemli sorunu olarak ortaya çıkmıştır. Ulaşım meselesi aynı zamanda bir askerî istihkâm sorunu olduğundan bu alandaki aksaklıklar, hem asker hem de malzeme sevkiyatını aksatmış, bu da büyük oranda cepheye yansımıştır. II. Aleksandr, bizzat kendisi hükümet yetkilileriyle birlikte St. Petersburg'dan Kırım'a at üzerinde gelmek zorunda kalmış ve yol boyunca yaya olan askerlerin halini de müşahede etmiştir¹⁶. Bu nedenle Çar, savaşın ardından hem askerî hem de sivil amaçlarla demiryolu yapımına başlanılmasını istemiştir¹⁷.

Kırım Savaşı'ndan önce Rusya'da sadece, 1837'de yapılan St. Petersburg-Tzarskoie-Selo arasındaki 26.650 km'lik demiryolu ve St. Petersburg-Moskova arasında yapılan yol vardı. Kırım Savaşı öncesi yapımına başlanılan fakat malî durumun yetersizliğinden inşası yarım kalan St. Petersburg-Varşova hattı, savaşın hemen ardından tekrar faaliyete geçmiştir. Ruslar, daha önce kendi imkanlarıyla demiryolu yapmaya çalışırken bu sefer Fransız sermayesinden yardım alarak, yabancı ortaklı %5 devlet garantili Rus Demiryolları Ana Şirketi vasıtasıyla demiryolu yapımını gerçekleştirmeye çalışmışlardır¹⁸.

Dönem itibariyle Kırım Savaşı'nın getirdiği ekonomik çöküntü ordu içerisinde radikal değişiklikler yapılmasına mani olmuştur. Reformlar için gerekli bu ekonomik yetersizliklerden de öte Sukhozanet, reformcu Çar II.

---

¹⁵ E. Bujac, *L'armée Russe Son Histoire Son Organisation Actuelle*, Charles- Lavauzelle, Paris 1894, s. 44.

¹⁶ Kornilov, *a.g.e.*, s. 140.

¹⁷ Aynı yer.

¹⁸ Şirket, hattın işletme haklarına 99 yıllığına sahip olacaktı. Yapılan sözleşmeye göre Dünaburg-Riga, Moskova-Nizhni-Novgorod ve Moskova-Sıvastopol güzergâhlarında demiryolu inşa edilecekti. Rus Demiryolları Şirketi, 1861 yılına kadar ancak, St. Petersburg-Varşova ve Nizhni-Novgorod hattı inşasını bitirirken, Dünaburg-Riga hattını yarım bırakmış, Moskova-Sıvastopol hattına ise hiç başlamamıştı. Bu noktaya geldikten sonra Rus Demiryolları Ana Şirketi'nin merkezini Paris'ten St. Petersburg'a taşıyan Rus yetkililer demiryolu yapımına kendi imkanlarıyla devam etme kararı almışlardır: Kornilov, *a.g.e.*, s. 143.

Aleksandr'ın aradığı yenilikçi bakan hüviyetini yakalayamamıştır. Çar, 1861 yılında Sukhozanet'i görevden alarak D. A. Miliutin'i Savaş Bakanlığına getirdiğinde ise aradığı reformist bakanı bulmuş olacaktır.

B. 1861-1881 Dönemi: Savaş Bakanı Dmitry Alekseeviç Miliutin'in İcraatları (16 Mayıs 1861-21 Mayıs 1881)

Kafkasya Ordusu komutanı olan D. A. Miliutin, Genel Kurmay Başkanlığı, ardından 1861'de General Sukhozanet'in yerine Savaş Bakanlığına getirildi. Miliutin, Sukhozanet'in orduda yaptığı kısmî değişikliklerden sonra ordunun geldiği noktayı yeterli bulmayarak, yeni düzenlemelere gitti. İlk olarak taktiksel görevi olan birliklerin sayısını artırdı. İkinci olarak aktif görevde olan birliklerin kaynaklarını geliştirdi. Ayrıca, gerekliliğini yitiren askerî malzeme ve personel sayılarında da indirime gitti¹⁹.

D. A. Miliutin, işe ordunun idarî yapısında değişikliklere giderek başlamıştır. 1864 yılında, aktif kıtaların barış zamanında da tek bir elden organize olmaları yerine, her biri kendi içerisinde bölümlere ayrılmış yeni yerel askerî idarelerin kurulduğunu görmekteyiz²⁰. Bu askerî dairelerin başında generaller bulunmaktadır. Bu generaller doğrudan İmparator tarafından seçilir ve hükümete bir *ukase* (ferman) ile bildirilirdi. Generaller, askerî daire sınırları içinde bulunan bütün birliklerin komutanı durumundadırlar. Bunun ötesinde askerî daire komutanları buldukları bölgenin Genel Valisi konumuna getirilmiştir. Sivil idare, üç büyük daire; St. Petersburg, Varşova ve Kafkasya'da daire komutanı adına bir vekil tarafından kontrol edilmiştir. Diğer dairelerde ise bizzat generaller idareyi yürütmüşlerdir²¹.

Alınan karar sonrası 1864'te, *St. Petersburg, Finlandiya, Vilna (Vilnius), Varşova, Kiev, Odessa, Moskova, Kazan, Kharkov (Kharkiv), Riga, Don-Kazak ve Hazar Ötesi* olarak isimlendirilen 12 bölge kurulmuştur. 1865 yılında *Kafkasya, Orenburg, Batı Sibirya ve Doğu Sibirya* bölgelerinin oluşturulmasıyla 16 adet bölge belirlenmiştir. 1867'de ele geçirilen Türkistan'da ise Türkistan

¹⁹ Bujac, *a.g.e.*, s. 45.

²⁰ "The Russian Army", s. 227.

²¹ F. V. Greene, *Russian Army and its Campaigns in Turkey in 1877-1878*, New York 1879, s. 88.

askerî bölgesi kuruldu ve böylece sayı 17'ye çıktı. 1867'de Riga bölgesi lağvedilerek, bölge birlikleri Vilna'ya bağlandı. 1881'de Orenburg ve Kazan bölgeleri Kazan merkez olmak üzere birleştirildiler ve böylelikle 15 yerel askerî bölge kalmış oldu²².

Rusya genelinde farklı sahalarda süren reform hareketleri içerisinde yargı reformu da askerî sistemi etkiledi. 1864 yılında gerçekleşen yargı reformu, Miliutin'in askerî yargıda yaptığı yeniliklerle tamamlanmış ve ordu, insan hakları açısından ilerleme göstermiştir. Miliutin, askere uygulanan dayak cezasını kaldırırken, rütbeli subayların emirlerindeki askerlere karşı tavır ve davranışlarına çekidüzen verdirici yönetmelikler yayınlamıştır²³.

Miliutin'in ordu içerisinde uygulamaya koyduğu ıslahatların 13 Ocak 1874 talimatnameleri ile daha da genişlediğini görmekteyiz²⁴. 13 Ocak 1874 talimatnameleri ile düzenlenen konulardan biri de askerlik mükellefiyetidir. Yayımlanan talimatname ile askerlik zorunlu hale gelmiştir²⁵. Bu tarihten önce askerlik hizmeti alt tabakanın üzerine yüklenmişti ve askere alınanlar 25 yıl askerlik yapıyordu²⁶. Rus toplumunda vatansever, askerliği vatan borcu telakki eden bir kitleden söz etmek mümkün değildi. Bunun da ötesinde, askerlik hizmeti farklı milli unsurlardan oluşan imparatorluk içerisinde en ağır işçilik sınıfında görülmüştü. Askerlik, toprağa bağlı bulunan özgürlükleri kısıtlanmış köylüler üzerine yüklenmişti ve üstelik bunlar arasında da aşağılayıcı bir ceza gibi görülmüştü. 1874 talimatnameleriyle; 21 yaşına gelen bütün Rus

---

²² 1882 yılında *Batı Sibiryâ* bölgesinin ismi *Omsk* olarak değiştirilmiştir. 1884'de *Doğu Sibiryâ*, *Irkoutzk* ve *Amur* olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. 1888 yılında ise aynı uygulama *Kharkov* için yapılmış ve *Kiev* bölgesine bağlanmıştır. Bkz. Bujac, *a.g.e.*, s. 134. Ayrıca askerî dairelerin ve bünyelerinde bulunan alt birimlerin ayrıntılı dökümü için bkz. Nalçacı, *a.g.t.*, s. 86-88.

²³ Kornilov, *a.g.e.*, s. 158.

²⁴ Bujac, *a.g.e.*, s. 45.

²⁵ Kornilov, *a.g.e.*, s. 158.

²⁶ Yeni düzenlemelerden önce askerlik milis kuvvetler için 20, Hassa birlikleri için 22 ve geri kalan birliklerde görev yapan askerler için 25 yıldır. Bkz. H. D. Seymour, *Russia On The Black Sea And Sea Of Azof*, London 1855, s. 108. Askere alımlarda Savaş Bakanlığı tarafından yerel idarelere söz konusu bölgeden kaç asker alınması gerektiği bildirilirdi. Yetkili memurlar köy ve kazalara giderek askerliğe uygun yaşta olan gençleri sağlık kontrolünden de geçirmek suretiyle zorla askere kayıt ederlerdi. Bkz. V. Sema Arıkan, *Nizâm-ı Cedit'in Kaynaklarından Ebubekir Ratib Efendinin "Büyük Lâyiha'sı"*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1996, s. 324.

vatandaşları arasından kur'a ile belirlenenlerin 6 yılı muvazzaf, 9 yılı ihtiyat olmak üzere 15 yıl askerlik yapmaları kararlaştırıldı²⁷. Bu şekilde ülke içerisinde askerlik çağı gelen köylü, esnaf ve asilzade herkes kur'aya dahil edilmiştir. Miliutin böylelikle daha adil bir düzen yerleştirirken esas itibariyle halk içerisinde vatansever, askerliği görev telakki eden bir kitle oluşturmak ve tabii bunun yanında daha vasıflı, eğitilebilir ve dönem itibariyle makul bir süre askerlik yapacağı için moral motivasyonu düzgün askerlerden kurulu bir ordu oluşturmaya çalışmıştır. Bu reformla askerlikten muafiyet durumu da düzenlendi. Buna göre kur'aya katılacaklar arasında, kardeşi, babası ya da büyükbabası askerde olanlar, on sekiz yaşından küçük kardeşi olanlar ve yetim çocukları kur'adan istisna tutulmuştur. Üniversite mezunları 6 ay, orta öğretim kurumlarından mezunlar 2 yıl, ilköğretim mezunları ise dört yıllık askerlikle mükelleftiler²⁸. Rusya genelinde kur'aya 1875 yılında 145.000, 1876'da 175.000, 1877'de 190.000 ve 1878 yılında 212.000 kişi katılmıştır²⁹. Askerî mükellefiyetlikle ilgili bu reformlar, askerî eğitimi geliştirmek ve askerlikten dolayı oluşabilecek tarım iş gücü kaybını önlemek için de yararlı olmuştur.

Miliutin askerî okullarda verilen eğitimde de değişikliğe gitmiş, eğitimi uzmanlık dallarına ayırmıştır. Yeni eğitim sistemine göre piyade, süvari, topçu ve istihkâm şeklinde uzmanlık dallarına ayrılan ve soyluların devam ettiği Junker (Asilzade) Askerî Liseleri açılmıştır. Bu liseler, Pavlovsky, Aleksandrovsky, Konstantinovsky ve Nikolaievsky isimleriyle 4 adet olarak faaliyete başlamıştır³⁰. Kışlada ise eğitim, özellikle okuma yazma sınıfları ile başlatılmış ve askerın yeteri kadar savaş talimi yapmasına önem verilmiştir³¹. 1874 öncesi ordu içerisinde okuryazar oranı %13 iken, 1874 yılında bu rakam %20'ye çıkmıştır³². Yine aynı yıl yayımlanan talimatnamelerle ordu içerisinde rütbe ve kıdem alınması da düzenlenmiş daha önce şeref ve asalete binaen

²⁷ Kurat, *a.g.e.*, s. 341.

²⁸ Kornilov, *a.g.e.*, s. 160.

²⁹ Mehmet Rüşdi, *Rusya Ordusu Teşkilâtı*, 1307, s. 12.

³⁰ Kornilov, *a.g.e.*, s. 159.

³¹ Miliutin ıslahatlarından önce Rus ordusunda acemi askerın eğitimine hiç önem verilmediği görülmektedir. Köylerden zorla alınan gençler, talimhanelere gönderilerek 50-60 günlük eğitimden sonra usta birliklerine alınmışlardır. Ayrıca askerler barış zamanı kışlalar yerine köylere dağıtılırlardı. Köylerde ev başına bir iki asker beslenirdi. Dolayısıyla barış zamanı askerın eğitim yapma imkanı yoktu: Kornilov, *a.g.e.*, s. 159; Arıkan, *a.g.t.*, s. 324.

³² Kornilov, *a.g.e.*, s. 161.

verilen rütbelere, tahsil seviyesi, askerî ilimlerde muvaffakiyet ile verilir hale gelmiştir³³. Miliutin'in bu ıslahatlarının oldukça demokratik ve toplum içerisinde kabul gören uygulamalar olduğu dikkati çekmektedir.

Savaş Bakanı Miliutin'in Rus ordusu teçhizatı konusunda da önemli çalışmaları olmuştur. Gerçekleştirilen ilk proje, 1856 yılında namludan dolma silahların arkadan dolar şekline dönüştürülmesidir. İsveçli mühendis Karle'nin geliştirdiği teknikle 1867'de 200.000 tüfek Karle tüfeği adıyla yeni sisteme dönüştürülmüştür. Bunun hemen akabinde ise Avusturyalı Krenk (Kranka)'in geliştirdiği sistem daha çok beğenilince orduda bulunan 1 milyonu aşkın tüfek yeni Krenk modeline dönüştürülmüştür. Miliutin yeni silah alımında ise Amerikan firmalarını tercih etmiştir. Ordu için 1868 ve 1870 yıllarında toplam 60 bin Berdan 2 tüfeği satın alınmıştır. Ayrıca 1871'de 20 bin Smith&Wesson Revolver model tabanca ithal edilmiştir. Bu rakam 1878 yılına kadar 112 bini bulmuştur³⁴.

Miliutin kendi silahlarını kendilerinin üretebilmelerinin gerektiğini düşünüyordu. Bu fikirle 1869'da Tula'da bulunan silah fabrikasının modernizasyonu için çalışmalara başlanılmıştır. 1873'te İngiliz Greenwood Şirketi'nden bir buçuk milyon Ruble değerinde, Berdan 2 tüfeği üretimi için gerekli makineler alınmıştır. Kurulan fabrika faaliyete geçtikten sonra özellikle 1877-1878 savaşında Rus ordusu için günlük 650 Berdan 2 tüfeği üretecek kapasiteye ulaşmıştır³⁵. Topçuluk alanında da, mevcut ağızdan dolma topların yetersizliği anlaşılmışken, 1866 yılına kadar ordu envanterinde kaldıklarını görmekteyiz. Buna mukabil 1870 yılından itibaren arkadan dolum bronz topların kullanılmasına başlanmıştır. Bununla birlikte ordu teşkilatındaki değişikliklerle topçu takımları içerisindeki top sayısı önce dörtten altıya ardından da sekize çıkartılmıştır³⁶.

Rusya'da yaşanan reform sürecine paralel olarak ordu için ayrılan bütçede de artışlar yaşanmıştır. Bu konuda Miliutin'in görevde bulunduğu yıllar

---

³³ Mehmed Rüşdi, *a.g.e.*, s. 34.

³⁴ Ali İhsan Gencer - Ali Fuat Örenç - Metin Ünver, *Türk-Amerikan Silah Ticareti*, İstanbul 2008, s. 252.

³⁵ Jonathan A. Grant, *Rulers Guns And Money*, London 2007, s. 17.

³⁶ Fuller, *a.g.e.*, s. 284.

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI SÜRECİNDE RUSYA ORDUSU

içerisinde ulaşabildiğimiz Rus ordusunun 5 yıllık toplam bütçesi 747.910.248 Ruble olmuştur. Rus ordusunun bu 5 yıllık bütçe rakamları yıllara göre aşağıda tabloda verildiği gibidir³⁷.

Sene	Bütçe/Ruble
1872	160.970.875
1873	179.290.000
1875	178.049.492
1876	183.930.019
1880	189.669.862
TOPLAM	747.910.248 Ruble

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 1872 yılından itibaren Savaş Bakanlığı bütçesi, 93 Harbi öncesine rastlayan 1875 yılındaki küçük bir düşüş hariç, devamlı bir artış içerisindedir³⁸.

Miliutin döneminde askerî lojistik bakımından da önemi bulunan, demiryolu yapımına hız verilmiştir. Miliutin demiryollarını Rusya için hayati öneme sahip bir sorun olarak görüyordu. Göreve geldiği ilk yıllarda, 1865-1875 yılları arası, hükümetten 5.300 km demiryolu yapılmasını isteyen Miliutin, bu arzusuna fazlasıyla kavuşacaktır. 1875 yılına gelindiğinde Moskova-Riazan ve Riazan-Kozlov (Kırım'ın Karadeniz'e açılan limanı) hatları tamamlanmıştır. Bunun yanında Riazan'dan Kafkas bölgesi önemli şehirlerinden Vladikafkas'a kadar da bir hat yapılmıştır. Böylelikle St. Petersburg ve Moskova'yı Karadeniz'e bağlayan, Ukrayna'nın verimli ovalarını ve Don bölgesi kömür yataklarını Kozlov Limanı'na ulaştıran ve Rus askerinin Karadeniz kıyılarına ve

³⁷ Albert von Drygalski, *Die Russische Armee in Krieg und Frieden*, Berlin 1882, s. 7-8.

³⁸ Savaş Bakanlığı bütçesinin daha iyi değerlendirilebilmesi için ulaşabildiğimiz kaynaklara göre 1882 yılı Rusya Devleti toplam bütçesi 658.595.151 Ruble iken, Savaş Bakanlığı bütçesi 183.489.042 Ruble'dir ki bu da yaklaşık olarak % 27 oranına isabet etmektedir. Bkz. *a.g.e.*, s. 8.

Kafkaslara rahatlıkla ulaşımını sağlayacak 18.120 km'lik demiryolu inşa edilmişti³⁹.

Miliutin döneminde idarî olarak kolordular oluşturulmuştur. Bu kolordular Rusya genelinde 24 adettir. Kolordular sıra numaralarıyla isimlendirilmişlerdir (V. Kolordu, XI. Kolordu gibi). Kolordular içerisinde 2 firka piyade askeri, 3 liva piyade topçusu -ki 96 adet top ihtiva eder-, 18 süvari birliğinden oluşan bir süvari fırkası ve bu süvari fırkasına bağlı 12 toplu, 2 süvari topçu takımı bulunmaktadır⁴⁰. Kolordularda bulunan 2 firka içerisinde mevcut 24 tabur asker 1879'dan itibaren, firka içerisindeki tabur düzeninde yapılan ve aşağıda izah edeceğimiz değişiklikler neticesinde 32 tabur askere çıkmıştır. Bir kolordu bünyesinde toplam 33.375 asker, 7.180 at ve 108 top bulunmaktadır⁴¹.

D. A. Miliutin'in Savaş Bakanlığı döneminde yeni bir teşkilat ve düzen kazanan Rus ordusunun bu dönemdeki en büyük sınavı 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı olmuştur. Yeniden yapılanma içerisinde olan ordu için savaşın beklenmedik bir anda geliştiğini söyleyebiliriz. Savaş sırasındaki Rus ordusu ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda verilecektir. Rusya ordusunun, bütün birlikleri dikkate alındığında kağıt üzerinde, 1877-1878 Savaşı'ndan önce (İhtiyat ve Redif birlikleri dahil) 2.029.000 askeri mevcuttur.

I. Rusya Ordusu Bünyesinde Kazaklar

Rusya İmparatorluğu'nda Çar'ın büyük oğlu *Çariçeviç* olarak adlandırılır ve bütün Kazakların başı sayılırdı. Bununla birlikte her Kazak kavmi kendilerine ait ve *Nakazny Ataman* denilen idarecilere sahipti⁴². Savaş zamanı savaş bakanının isteği ve Çar'ın emriyle *Atamanlar* kendilerine bildirilen sayıda askerleriyle savaşa katılırlardı. Rus Devleti Kazak kavimlerinden vergi almadığı için onların askerlik giderlerini de karşılamazdı. Dolayısıyla Osmanlıdaki timar sisteminde olduğu gibi Kazak kavimleri askerlerini kendileri donatırlardı. Kazak birlikleri içerisinde süvari birliklerine *Sotnia* ismi verilirken piyadeler

---

³⁹ Kornilov, *a.g.e.*, s. 144.

⁴⁰ Greene, *a.g.e.*, s. 140.

⁴¹ *A.g.e.*, s. 109.

⁴² *A.g.e.*, s. 46; Drygalski, *a.g.e.*, s. 132.

Plastounes olarak adlandırılırdı⁴³. Sotnialar'da askerler mızrak ve boyunlarına astıkları *Schaska* kılıçlarını taşırlardı. Piyade askerleri ise 1879 yılından itibaren kasaturasız Berdan tüfeği ile donatılmışlardı⁴⁴.

Kazaklar, Rusya genelinde 10 coğrafi bölgeye dağılmışlar ve Rus ordusu bünyesinde de bu şekilde yer almışlardır. Bunlar, Don, Kuban Kafkas, Terek Kafkas, Astrahan, Ural, Orenburk, Semiriatehensk, Batı Sibirya, Trans-Baykal ve Amur Kazaklarıdır⁴⁵.

Miliutin dönemi reformlarına dahil olmak üzere, 11 Mayıs 1875'te çıkarılan talimatnameye göre; din adamı, doktor ve öğretmen gibi kamu görevlileri ile fiziksel açıdan bir sorunu olanlar hariç, 19 yaşına giren bütün Kazaklar askerlik göreviyle mükellef hale gelmişlerdir⁴⁶. Rus orduları bünyesinde bulunan Don Kazakları dahil bütün Kazakların mevcudu 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan önce barış zamanı 53.621 kişi, savaş zamanında ise 152.514 kişiydi⁴⁷.

Rusya ordusunda Kazaklardan başka, Kırım Tatarları, Başkırt Tatarları, Dağıstan ve Gürcistan'da bulunan yerli kavimlerle birlikte Türkistan'ın Rusya tarafından işgalinden sonra buralardan temin edilen kuvvetler de bulunmaktadır. Rus ordu teşkilatı içerisinde çok önemli bir yere sahip olan, Kafkasya'da görevli birliklere Kafkas Ordusu denilmiştir. Kafkas Ordusu gerek Kafkasların ve gerekse Türkistan bölgesinin işgali için kullanılmıştır⁴⁸. Rusya'da yukarıda bahsettiğimiz yerel askerî idareler aynı zamanda buldukları merkezlerin idarî yönetimini de üstlenmişlerdir. Bu nedenle Kafkas Ordusu aynı zamanda Kafkas bölgesini idare eden bir yönetim teşkilatı durumundadır.

---

⁴³ Greene, *a.g.e.*, s. 47.

⁴⁴ Drygalski, *a.g.e.*, s. 138.

⁴⁵ Nalçacı, *a.g.t.*, s. 40.

⁴⁶ Greene, *a.g.e.*, s. 46.

⁴⁷ Kazak birlikleri ordu teşkilatında Düzensiz Birlikler sınıfında bulunurken, Don Kazakları Düzenli Birlikler içerisinde yer almışlardır. Bkz. Nalçacı, *a.g.t.*, s. 40.

⁴⁸ Mehmet Saray, *Azerbaycan Türkleri Tarihi*, İstanbul 1993, s. 23.

II. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rus Ordusu

Her ne kadar Paris Antlaşması, Balkan Hıristiyanlarını Avrupalı devletlerin güvencesi altına almışsa da Rusya, Balkanların Slav ve Ortodoks halklarıyla iyi ilişkiler kurmaya devam etmiştir. Rusya'nın bu politikası hem Rus kamuoyunda hem de Balkan halkları arasında Pan-Slavist hareketlerin artmasına neden olmuştur⁴⁹. Akabinde, önce Hersek'te (1875), ardından Bulgarlar arasında (1876) patlak veren isyan hareketleri, Osmanlı'nın önlemleriyle bastırılmıştır. Bunun üzerine bölgeye müdahalelerini artıran Rusya, Rus General Çerniaev komutasındaki Sırbistan-Karadağ ordusunun Osmanlı'ya yenilmesini takiben (1876), ordusunun bir bölümünü seferber ederek savaşa girebileceğini belli etmiştir⁵⁰. Kont İgnat'ev'in çalışmalarıyla Avrupalı devletleri de tarafsızlık konusunda ikna eden Rusya, Romanya ile Rus birliklerinin geçişine müsaade eden bir anlaşma imzalandıktan sonra, 24 Nisan 1877'de Osmanlı'ya savaş ilan ettiğini duyurdu⁵¹.

Rusya Devleti, ordusu bünyesinde ıslahatların devam ettiği bir aşamada savaşa girmiştir. Esas itibarıyla Savaş Bakanı D. A. Miliutin başında bulunduğu ordunun genel bir savaşa hazır olmadığını ve savaş çıkarılmaması gerektiğini Dışişleri Bakanı Gorchakov'a daha 1875 yılında bildirmişti⁵². Savaşın çıkacağına anlaşıldığı 1876 yılından itibaren ise savaş hazırlıklarına hız verilmiştir. Talep üzerine Askeri Eğitim Komitesi Başkanı N. N. Obruchev, Çar'a ve Miliutin'e Nisan 1877 yılına kadar Rusya'nın uygulaması gereken savaş stratejileri üzerine fikirlerini bildiren raporlar sunmuştur. Ona göre Rusya, Avrupa karşısında Kırım harbinde kaybettiği prestijini geri kazanmak için savaşa girmelidir. Geri adım atmak Rusya'nın zayıflığını ortaya çıkarabilir. Böyle bir durum, fırsat kollayan Avrupalı devletlerin Rusya'ya karşı yeni bir koalisyon içerisinde girmelerine neden olabilir⁵³.

Obruchev, savaşın tek bir seferde bitirilmesi gerektiğini, Rusya'nın ikinci bir seferi destekleyecek kaynaklara sahip olmadığını belirtmiştir. Savaş,

---

⁴⁹ Bruce W. Menning, *Beyonets Before Bullets: The Imperial Russian Army 1861-1914*, Indiana 1992, s. 51.

⁵⁰ Menning, *a.g.e.*, s. 52.

⁵¹ Mahir Aydın, "Doksanüç Harbi", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, IX (1994), 498.

⁵² Fuller, *a.g.e.*, s. 311.

⁵³ Fuller, *a.g.e.*, s. 313.

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI SÜRECİNDE RUSYA ORDUSU

Türklerin Rusya tarafından verilen bir ultiमतomu geri çevirmeleri üzerine ve mümkünse Tuna Nehri'nin taşma döneminin bittiği Nisan ayı sonrasında başlamalıdır. Savaş, Türkler için sürpriz bir nitelikte olmalıdır. Seferde Rus ordularının tek hedefi İstanbul'a ulaşmak olmalıdır. Balkanlara dağılmış olan Türk kaleleri es geçilirken, Romanya ile iletişimi sağlayacak demiryolunun güvenliği açısından Rusçuk ve Şumlu ele geçirilmelidir. Tuna'yı geçişten itibaren 4-5 haftada İstanbul'a ulaşılmalıdır. Kafkaslarda ise mümkün olduğu kadar az sayıda asker kullanılmalıdır. Savaş boyunca Rus orduları başkumandanı olan Grandük Nikolay Nikolaiev, Obruchev'in bu savaş planına sadık kalmaya çalışmıştır⁵⁴.

Balkan cephesinde, Güney Ordusu adı verilen, seçkin VIII., IX., XI. ve XII. Kolordulardan oluşan birlikler Grandük Nikolay komutasında 27 Haziran 1877'de Tuna'yı geçti⁵⁵. Rusların İstanbul'a ulaşmakla görevlendirdiği Güney Ordusu'nun mevcudu aşağıda tabloda gösterildiği gibidir.

Güney Ordusu Birlikleri	Tabur	Piyade Topu	Süvari Birliği	Süvari Topu
VIII. Kolordu Korgeneral Radetzky 9. ve 14. Piyade Fırkası 8. Süvari Fırkası	24	96	18	12
IX. Kolordu Korgeneral Baron Krüdener 5. ve 31. Piyade Fırkaları 9. Süvari Fırkası	24	96	18	12
XI. Kolordu Korgeneral Prens Shakofskoy 11. ve 32. Piyade Fırkaları 11. Süvari Fırkası	24	96	18	12
XII. Kolordu. Korgeneral Vannofsky 12. ve 33. Piyade Fırkaları 12. Süvari Fırkası	21	96	18	12
8. Tüfekli Piyade Livası Tuğgeneral Dobrovolsky	4	-	-	-

⁵⁴ Fuller, *a.g.e.*, s. 314-315.

⁵⁵ Aydın, *a.g.m.*, s. 498.

⁵⁶ Rus ordusunda VII. ve X. Kolordularda Güney Ordusu bünyesinde olmalarına rağmen Karadeniz kıyılarının güvenliği ile görevlendirilmişler ve Kırım ve Odesa'da bulunan bölgelerinden ayrılmayıp sınırı geçmemişlerdir: Greene, *a.g.e.*, s. 147.

MURAT NALÇACI

Güney Ordusu Birlikleri	Tabur	Piyade Topu	Süvari Birliği	Süvari Topu
4. Tüfekli Piyade Livası Tuğgeneral Zviazinsky	4	-	-	-
Birleşik Kazak Fırkası Korgeneral Skobelev				
Kafkas Kazak livası	-	-	10	-
Terek Kazak alayı			4	6
Don Kazak alayları (10 alay)			60	46 ⁵⁷
TOPLAM	104	384	144	100

Tablodan da anlaşılacağı gibi 27 Haziran'da Tuna'yı geçen Güney Ordusuna⁵⁸ bağlı piyade topçusunda 384, süvari topçusu içerisinde ise 100 top bulunmaktadır. Piyade toplarının tamamı Ağır Batarya sınıfında iken süvari topçusunda 16 Ağır Batarya sınıfı top bulunmaktaydı. Ağır Batarya sınıfı bu topların mevcudu şu şekildeydi: 200 adet 15,24 cm (24-pdr) bronz kuşatma topu, 80 adet 10,16 cm (9-pdr) ağızdan dolmalı top, 40 adet 20,32 cm bronz havan topu, 40 adet 15,24 cm çaplı bronz havan topu ve 40 adet yivsiz havan topu. Hafif Batarya sınıfı; 4-pdr (8,69 kalibre) toplar ise 84 adet olup süvari topçu birlikleri bünyesinde bulunmaktadır. Toplam 12 firka içerisine dağılan bu toplar için 10.000 asker görev yapmaktaydı⁵⁹.

Güney Ordusu bünyesinde yukarıdaki tabloda gösterilen birliklerden başka ilave birlikler de vardı. Bu birlikler 3 tabur kazmacı eri, 4 tabur köprücü eri, 2 tabur telgraf ve 1 tabur da demiryolu yapım askeri toplam 7.000 istihkâm askeridir. Ayrıca her biri 600-1.000 hasta kapasiteli 42 Sahra Hastanesi kurulmuş olup, 5.000'e yakın personelle hizmete hazır hale getirilmiştir. Son olarak 2 jandarma süvari birliğinde de 500 jandarma bulunmaktadır⁶⁰.

Güney Ordusu 27 Haziran'da Tuna'yı geçtikten sonra IV., XIII. ve XIV. Kolordulara 8 Mayıs'ta gönderilen bir emirle bu orduya katılmaları

⁵⁷ Don Kazaklarında bulunan bu 46 topun 16'sı Ağır Batarya sınıfındadır: Greene, *a.g.e.*, s. 147.

⁵⁸ IV., XIII. ve XIV. Kolordular hariç tutularak.

⁵⁹ Greene, *a.g.e.*, s. 148.

⁶⁰ *A.g.e.*, s. 149.

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI SÜRECİNDE RUSYA ORDUSU

emredilmiştir⁶¹. Bu kolorduların mevcutları ile birlikte Güney Ordusu'nun genel toplamı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi olmuştur.

İlave Birlikler	Tabur	Piyade Topu	Süvari Birliği	Süvari Topu
XIV. Kolordu General Zimmermann 17. ve 18. Piyade Fırkaları 1. Don-Kazağı Süvari Fırkası	24	96	24	12
IV. Kolordu General Zotov 16. ve 80. Piyade Fırkaları 4. Süvari Fırkası	24	96	18	12
XIII. Kolordu General Korsakov 1. ve 33. Piyade Fırkaları 13. Süvari Fırkası	24	96	18	12
TOPLAM	72	288	60	36
Bulgaristan Milis Kuvvetleri	6	-	-	-
Güney Ordusu Genel Toplamı	182	672	204	136

Bu kolorduların katılmasıyla birlikte Güney Ordusu; 182 tabur piyade askeri, 204 süvari birliği (74'ü Sotnia) ve 126 topçu takımından oluşacak şekilde takviye edilmiştir. Bu durumda Balkan topraklarında Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Güney Ordusu yaklaşık 200.000 asker ve 808 toptan meydana gelen büyük bir kuvvet haline gelmiştir⁶³.

1877-1878 savaşının bir diğer cephesi Kuzey-Doğu Anadolu olmuştur. Rusya'nın Kuzey-Doğu Anadolu için hazırladığı ordu 4 kıta şeklinde örgütlenmiştir. Bu 4 kıtanın mevcudu aşağıdaki tabloda verildiği gibidir⁶⁴.

⁶¹ Bu kolordular Güney Ordusu'na savaşın devam ettiği aylarda peyderpey katılmışlardır: F. Maurice, *The Russo-Turkish War*, London 1905, s. 52.

⁶² Greene, *a.g.e.*, s. 149.

⁶³ *A.g.e.*, s. 149.

⁶⁴ *A.g.e.*, s. 380.

MURAT NALÇACI

Tablo 4					
1877-1878 Savaşı'nda Kuzey-Doğu Anadolu Cephesinde Rus Ordusu					
Birlikler	Piyade Taburu	Piyade Topu	Süvari Birliği	Süvari Topu	Kıtalar
41. Piyade Fırkası	16	48	-	-	Rion Kıtası General Oklobjio
19. Piyade Fırkası 2. Livası	8	24	-	-	
Kafkas Tüfekli Livası	2	-	-	-	
2. Kuban Kazak Alayı	-	-	6	6	
Kutais Kazak Alayı	-	-	6	6	
TOPLAM	26	72	12	12	
39. Piyade Fırkası	16	48	-	-	Akhaltzyk Kıtası General Devel
Kuban Kazak Alayı	-	-	6	4	
Terek Kazak Alayı	-	-	4	2	
Toplam	16	48	10	54	
4. Kafkas Grenadier Fırkası	16	48	-	-	Alexandropol (Gümrü)Kıtası General Melikov Loris
19. Piyade Fırkası 1. Livası	8	24	-	-	
Kafkas Dragon Fırkası	-	-	16	12	
Kafkas Kazak Fırkası	-	-	22	12	
Dağıstan Kazak Alayı	-	-	6	-	
2 Alay Volga Kazağı	-	-	8	6	
Toplam	24	72	52	80	
38. Piyade Fırkası	16	49	-	-	Erivan Kıtası General Tergukassov
3 Alay Kuban Kazağı	-	-	18	6	
Toplam	16	48	18	6	
Genel Toplam	82	192	92	102	

Rion Kıtası Anadolu seferine dahil olmayarak savaşın nihayetine kadar Karadeniz kıyısı güvenliği için Batum'da kalmıştır. Bu şekilde Ruslar, yaklaşık 55.000 piyade askeri ve 15.220 süvari askeri ile sefere başlamışlardır⁶⁵. Ağustos ve Eylül 1877 sürecinde Grandük Mihail ile birlikte bazı takviye kuvvetler de sefere katılmışlardır. Böylelikle Grandük Mihail, 66 tabur piyade, 192 piyade topu, 62 süvari birliği ve 36 süvari topu ile Kars kuşatmasını gerçekleştirmiş ve Kars'ı ele geçirmiştir⁶⁶.

III. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Rus Ordusu Açısından Değerlendirilmesi

93 Harbi, Rus ordusunda Kırım Savaşı sonrasında gerçekleştirilmek istenilen reform sürecinin adeta test edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte savaş, ordunun hâlâ pek çok açıdan istenilen seviyede olmadığını da göstermiştir. Rus ordusu savaşa girdiğinde Miliutin'in 1874 ve 1875 yıllarında yayımladığı kanun ve talimatnamelerin henüz tam anlamıyla uygulanma şansı bulduğunu söylemek zordur. Alay-Tabur düzeninde yapılan değişiklik savaş esnasında yalnız Kafkas ordusunda uygulanırken, yeni alınan Berdan 2 tüfekleri sadece bu birliklere dağıtılabildiği görülmüştür. Savaşta ancak bir yıl sonra bu uygulamaların ordunun tamamına yayıldığını söyleyebiliriz.

Miliutin'in gerçekleştirdiği askerlik yasası sonucu daha verimli bir ordu kurulmak istenmişse de ordunun büyük bölümü tecrübeli olarak görülen 20-25 yıllık askerlerden oluşmuştur. Toplumun en alt tabakasından geldiği halde askerliği bir ceza olarak gören Rus askerinin psikolojik motivasyonunun bozuk olduğu ortadadır. Ordu içerisinde genç subaylar henüz sorumluluk alacak durumda ve donanımda değillerdi. Tecrübeli, yaşlı komutanlar ise yeni gelişen savaş tekniklerine ayak uyduramamışlardı⁶⁷. Rus savaş stratejisi içerisinde mümkün olduğunca kalabalık şekilde düşmanla göğüs göğse çarpışmak ve asker kaybına bakılmaksızın sonuca gitmek esastır⁶⁸. Meydan savaşlarında olduğu gibi,

⁶⁵ *The War Correspondence of The Daily News 1877*, London 1878, s. 542; Greene, *a.g.e.*, s. 380.

⁶⁶ Greene, *a.g.e.*, s. 390.

⁶⁷ General Kuropatkin, *The Russian Army and Japanese War*, çev. A. B. Lindsay, London 1909, I, 101.

⁶⁸ Kuropatkin, *a.g.e.*, s. 102.

siperlerde bekleyen düşmanlara karşı da toplu halde hücum ve süngü savaşı yapılmaktaydı⁶⁹. Geçmiş savaşlarda asker sayısı bakımından düşmanlarına üstünlük sağlayan Rusların en önemli taktiği buydu.

Bu noktada, savaş boyunca başta Plevne kuşatmaları⁷⁰ olmak üzere Rus ordusunun karşılaştığı en önemli sorun, yeni gelişen harp teknik ve silahlarının, bu düzensiz hücumlara müsaade etmemesi olmuştur. Öyle anlaşılmıştır ki Rus askeri uzmanlar yeni gelişen tüfeklerin ve bunlara uygun şekillenen hücum ve savunma tekniklerinin kullanıldığı Amerikan iç savaşını ya da Fransa-Prusya savaşını yeterince incelememişlerdir⁷¹. Osmanlı piyadesi Peabody-Martini, Schenider ve Winchester tüfeklerini, Rus piyadesi ise Berdan 2⁷², Krenk ve Karle tüfeklerini kullanmışlardır. Peabody-Martini tüfekleri Rus piyade tüfeklerine göre hem daha uzun menzilli ve hem de kalibresi yüksek, daha etkili ateş edebilen tüfeklerdir⁷³. Balkanlar'da bulunan Güney Ordusu'nda büyük ekseriyetle kullanılan Krenk tüfekleri 180 metre etkili, 540 metre azami atış menziline sahiptir. Anadolu cephesinde kullanılan Berdan 2 tüfekleri ise 180 metre etkili menzillerine mukabil 1.300 metre azami menzile sahip tüfeklerdir⁷⁴. Buna karşın Peabody-Martini'ler 550 metreden etkili atış yapabilirken, azami menzilleri 1.640 metredir⁷⁵. Böylelikle mukavemetli siperleri ve etkin silah

---

⁶⁹ Greene, *a.g.e.*, s. 439.

⁷⁰ Emrindeki askerle birlikte Vidin'i boşaltan Osman Paşa, Ruslardan hızlı davranarak Plevne'ye yerleşmiş ve kentin etrafını müstahkem mevzilerle çevirerek savunma durumuna geçmiştir. Ruslar, 18 Temmuz, 30 Temmuz ve 11 Eylül 1877 tarihlerinde olmak üzere Plevne'ye 3 kez saldırmışlar, akabinde ablukaya aldıkları kenti teslim zorlamışlardır. Osman Paşa, 10 Aralık 1877 günü ablukayı delerek kenti boşaltmaya çalışsa da başarılı olamamış, hayatta kalan askerleriyle birlikte teslim olmak zorunda kalmıştır. Maurice, *a.g.e.*, s. 103-291; Menning, *a.g.e.*, s. 60-71.

⁷¹ Fuller, *a.g.e.*, s. 323.

⁷² Savaş sırasında yalnızca Kafkas ordusu bünyesinde bulunan Hassa piyade birliklerde Berdan 2 tüfeği bulunmaktadır. Greene, *a.g.e.*, s. 53.

⁷³ Gencer - Örenç - Ünver, *a.g.e.*, s. 119.

⁷⁴ Greene, *a.g.e.*, s. 58.

⁷⁵ F. V. Greene, "Campaign Notes in Turkey 1877-78", *The North American Review*, vol: 128 (1879), s. 467; Edward S. Farrow, *Military Encyclopedia*, New York 1885, II, 398. Konuyla ilgili olarak Farrow, General Todleben, Kuropatkin ve Brialmont gibi komutanların saldırılar sırasında birliklerinin taarruzlarda 1.800 metreden itibaren kayıp vermeye başladıklarını, 1.350 metreden itibaren ise seri halde zayıf vererek ilerlemek zorunda kaldıklarını ifade ettiklerini bildirir. Edward S. Farrow, *American Small Arms*, New York 1904, s. 250.

gücüyle Osmanlı askeri Rus birliklerinin siperlere karşı toplu hücum yapmalarına izin vermemiş ve hücumları başarıyla geri püskürtmüştür. Konuyla ilgili karşılaşılan başka bir sorun da, Rus ordusundaki üç farklı tüfeğin de farklı çapta mermi kullanmasıdır.

Bunların yanında Rus topçusu da sayıca üstün bir durumda olsa bile kullandığı topların bronz olmasından dolayı etkinlik sağlayamamıştır. Osmanlı'nın elinde bulunan 4 Pdr 80 mm'lik çelik Krupp topları 3.891 metre menzile sahipken, Rus 9 Pdr bronz toplar 3.150 metrelik atış menziline sahipti⁷⁶. Bronz metalinin ısınma sorunundan dolayı bir top 24 saatte ancak 120 atış yapabilmekteydi. Üstelik top ısındıkça merminin namluya verdiği hasar artmakta ve isabet oranı düşmekteydi. Çelik toplar ise aynı sürede 3 katı fazla atışı üstelik isabet oranı değişmeden yapabilmekteydi⁷⁷. Hususiyetle Plevne kuşatmasında Osmanlı topçusu, Rus topçu mevzilerini başarıyla bozarken, Rus topçusu Türk mevzilerinde yeterli tahribatı gerçekleştirememiştir.

Osmanlı ordusu açısından son derece faydalı olan tahkimli mevzileri ve siperleri savaş boyunca Rus ordusu çok az noktada kullanmıştır. Güney Ordusu ile gelen 200.000 askerin içerisinde sadece 7.000 istihkâm eri mevcuttur ki bunlar da top bataryalarının tahkimi için kullanılan erler ve köprücü askerleridir⁷⁸. Her şeye rağmen Rus askerî idarecileri bu konudaki eksikliklerini fark ederek Rusya ve Romanya'dan getirtirilen mevzi kazma küreklerini askere dağıtmışlardır. Askerler, sırtta taşımak için uygun olmayan bu kürekleri Plevne'den Çatalca'ya kadar ellerinde taşımak zorunda kalmışlardır. Bunun yanında birliklere Çatalca'ya gelindiğinde yeni yapılan kısa saplı *Linneman* kürekleri dağıtılmıştır⁷⁹.

Ordu içerisinde özellikle süvari ve süvarinin içerisinde de bilhassa Sotnia birlikleri savaşta son derece etkili olmuşlardır. General Guorko'nun çoğunluğu Kazak askerlerinden oluşan süvarileriyle kısa zamanda Balkanların içlerine kadar sokulması, savaş içerisinde Ruslar adına dikkate değer bir başarı olmuştur. Başka bir açıdan bakıldığında ise, barış zamanı dağ köylerinde

⁷⁶ Jeff Kindard, *Artillery An Illustrated History of its Impact*, Santa-Barbara 2007, s. 227.

⁷⁷ Kinard, *a.g.e.*, s. 142.

⁷⁸ Greene, *a.g.e.*, s. 435.

⁷⁹ Greene, *a.g.e.*, s. 437.

hayvancılıkla yaşamlarını sürdüren Kazakların Rus ordusunun en etkili gücünü oluşturması manidardır.

Şüphesiz bütün bu yetersizliğine rağmen Rus ordusunun savaşı kazanması bu ordunun iyi durumda olmasından değil, Osmanlı ordusunun daha da kötü bir durumda bulunmasından kaynaklanmıştır, demek yanlış olmayacaktır.

Netice itibariyle Rus ordu yapısının demografik açılardan Osmanlı'dan aşağı durumda olduğu pek tabii söylenebilir. Şimdiye kadar ki genel kanaatin aksine asker sayısı bakımından, iki taraf açısından, her iki cephede de bir denge söz konusudur. Buna mukabil Rus ordusunun silah gücü bakımından Osmanlı ordusunun son derece gerisinde olduğu açıktır. Savaşın Osmanlı topraklarında cereyan etmesi Osmanlı ordusuna büyük bir avantaj sağlaması gerekirken bir durumdur. Rus ordusunda Çar başta olmak üzere Grandük Nikolay ve Mihail'in ve bütün Rus genelkurmayının cephede olmaları, savaşı savaş alanından idare etme konusunda, Osmanlı'nın savaşı İstanbul'dan idare etmeye çalıştığı düşünüldüğünde bir avantaj sağlamıştır. Öte yandan bu kadar idarecinin gereksiz bir kalabalığa yol açtığı aşikârdır⁸⁰.

Osmanlı ordusu açısından ise cevaplanması gereken soru, böyle bir Rus ordusu karşısında neden başarı sağlanamadığıdır.

Sonuç

Rus Ordusu'nda, Kırım Savaşı akabinde II. Aleksandr tarafından başlatılan askerî reformların önemli bir bölümü 1861-1881 yılları arasında Savaş Bakanlığı yapan D. A. Miliutin önderliğinde gerçekleşmiştir.

Miliutin'in yaptığı reformlarda dört ana unsurun ön plana çıktığını görmekteyiz. Öncelikle ordunun insan gücünü artırma, daha kalifiye eğitilebilir ve yeni modern savaş teknik ve silahlarına uyum sağlayabilecek daha vasıflı askerlerden kurulmuş bir ordu hedeflenmiştir. İkinci olarak ordunun idaresini, tek bir merkezden yürütmek yerine ülke içine yayılmış, kendi içerisinde daha

---

⁸⁰ Çar II. Aleksandr, Plevne'nin iki defa kuşatılıp alınmaması üzerine üçüncü kuşatmayı gerçekleştirmesi için Sivastopol müdafii General Todleben'i apar topar St. Petersburg'dan Plevne'ye getirtmiş ve ordunun idaresini kendisine vermiştir. Greene, *a.g.e.*, s. 267.

rahat hareket edebilen askerî merkezler vasıtasıyla yürütmek, üçüncü ana unsur, gelişen teknolojiye ortaya çıkan yeni ve etkili silahların ordu bünyesine kazandırılma gayretidir. Dördüncü ve son olarak ise, geniş coğrafyaya yayılmış Rus sınırlarını korumak ve genişletmek için demiryolu yapımıdır.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı göstermiştir ki, Rus ordusu giriştiği bu reformlarda ya henüz istediği başarıya ulaşamamış ya da reformları ordu bünyesine tam anlamıyla uygulayamamıştır. Ulaşılmak istenen vatansever, eğitilmiş, moral motivasyonu yüksek ordu için daha henüz çok erkendir. 93 Harbinde Rus askeri daha önceki seferlere göre daha arzulu ve istekli görünse de bunun Hıristiyan kardeşlerini Türklerin elinden kurtarma propagandasının bir ürünü olduğu unutulmamalıdır⁸¹. Ordu envanterinde kullanılan silah ve top konusunda geçen 20 yıla rağmen alınan mesafe yeterli değildir. Avrupa orduları ile başa çıkmak bir yana silah gücü bakımından henüz Osmanlı ordusunu dahi yakalayabilmiş değildir.

Savaş esnasında idarî yönden de aksaklıklar baş göstermiştir. Özellikle geri hizmetlerde lojistik ve sağlık hizmetlerinin idarelerinde savaş koşullarına ayak uyduramayan idareciler aksaklıkların en önemli sebebini teşkil etmiştir⁸². Demiryollarında ise ilk etapta Karadeniz ve Kafkaslara kadar hatlar getirilmiş, ardından Orta-Asya, Sibiryaya ve Büyük Okyanus kıyılarına kadar uzatılmıştır. Savaş esnasında Moskova-Riazan demiryolunun dar geçitlerinde tıkanan yollar haftalarca açılmamıştır.

Rus ordusu sonuçta savaşı kazanmış; fakat hâlâ Avrupalı ordular karşısında son derece geri bir durumda olduğu net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Savaşın ardından, ordu içerisinde yenileşme ve reform hareketlerine ara verilmeden devam edilmiştir⁸³.

⁸¹ Fuller, *a.g.e.*, s. 325.

⁸² Fuller, *a.g.e.*, s. 324.

⁸³ 1881 yılında Rus askerî doktrinini tamamıyla değiştirecek “1881 Talimatnameleri” yayımlanmıştır. Alman orijinli olan talimatnameler için bkz. Nalçacı, *a.g.t.*, s. 60-95.

MURAT NALÇACI

Abstract

**RUSSIAN MILITARY DURING THE 1877-1878 RUSSO-
TURKISH WAR**

Russia realized her undeveloped military and that she could not keep up with European Militaries after losing the 1853-56 Crimean War. After the war, new Tsar Alexander II led new reforms in the military as well as in other fields. It worth noting that modernization of the Russian military structure was intensifying just before the 1877-1878 Russo-Turkish war. Even though Russia won the war, it was noted that the reforms did not bring the Russian military to the desired level. This article evaluates the reforms after the Crimean War in the Russian Military, which had become Ottoman Empire's biggest enemy since 19th century, also situation of the Russian Military during 1877-1878 War.

Keywords: Russian Army, Russian Military Reforms, 1877-1878 Russo-Turkish War.